

EVROPSKA UNIJA – ZAPADNI BALKAN, RETROSPEKTIVE I PERSPEKTIVE

Apstrakt: *Odnosi Evropske unije i Zapadnog Balkana u smislu evropskih integracija aktualno je pitanje u posljednjih dvadesetak godina i kao takvo zaokuplja pažnju i sigurno izaziva različite percepcije javnog mnijenja. Radi lakšeg i potpunijeg razumijevanja teme, koja je u neposrednoj vezi s evropskim integracijama u radu je analizirana retrospektiva historijskog razvoja, privredni potencijal, te perspektive budućih odnosa. Svakako da takva pitanja nisu izolovana od drugih političkih i ekonomskih procesa na globanom nivou.*

Ključne riječi: *Evropska unija, Zapadni Balkan, retrospektive, ekonomija, integracija, dezintegracija, globalizacija, ideologije, perspektive.*

Abstract: *The relations between the European Union (EU) and the Western Balkans (WB) in terms of European integration has been an actual issue for the last twenty years and as such it has been attracting attention and certainly causing different perceptions of public opinion. For an easier and more complete understanding of the topic, which is directly related to European integration, the paper analyzes the retrospective of historical development, economic potential, and perspectives of future relations. Certainly, such issues are not isolated from other political and economic processes at the global level.*

Keywords: *European Union, Western Balkans, retrospectives, economy, integration, disintegration, globalization, ideologies, perspectives.*

Opće napomene

Evropsku uniju čini 27 država članica¹ sa zajedničkim tržištem (bez

¹ Članice EU prema godinama pristupanja: Belgija, Francuska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Njemačka, (01. 01. 1958), Danska, Irska, Velika Britanija (01. 01. 1973. uz

carina) koje doprinosi zajedničkom interesu i boljitku njenih članica. U svom višedecenijskom postojanju, države članice su stvorile nadnacionalne institucije koje imaju izvršne i pravosudne nadležnosti nad članicama, a od suštinskog značaja za razumijevanje Evropske unije (EU) jeste da je ona zajednica koja je primarno bazirana na ekonomskim interesima, a da ostale njene vrijednosti predstavljaju nadgradnju. U konačnici, u percepciji javnog mnijenja zemalja Zapadnog Balkana (ZB) dominira razumijevanje EU kao ekonomski snažne i razvijene regije sa izrazito visokim životnim standardom.

U jednom širem geografskom smislu ZB podrazumijeva područje zapadno od Grčke i južno od Slovenije, a u užem smislu obuhvata područje: Albanije, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore, Sjeverne Makedonije i Hrvatske. Termin Zapadni Balkan je ispolitiziran i umjetni je pojam², koji je ukorijenjen u terminologiji zemalja članica EU na početku 21. stoljeća i kao takav ima geopolitički karakter. Pod pojmom ZB u ovom radu se podrazumijeva geopolitički prostor na kojem egzistiraju države koje su sa aspekta ekonomske razvijenosti najsiriromašnije zemlje u Evropi, a to su: Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Srbija i Sjeverna Makedonija.

Sintagmu „meka moć“ osmislio je i prvi upotrijebio harvardski profesor Joseph Samuel Nye Jr.³ i to kao sposobnost uticaja u međunarodnim odnosima bez primjene sile i prijetnji. „Meka moć“ se temelji na kulturi i sličnim vrijednostima i u pravom smislu predstavlja

napomenu da je Velika Britanija izašla 31. 01. 2020), Grčka (01. 01. 1981), Portugal, Španija (01. 01. 1986), Austrija, Finska, Švedska (01. 01. 1995), Češka, Estonija, Kipar, Latvija, Litvanija, Mađarska, Malta, Poljska, Slovačka, Slovenija (01. 05. 2004), Bugarska, Rumunija (01. 01. 2007) i Hrvatska (01. 07. 2013).

² Austrijska ministrica vanjskih poslova Karin Kneissl u intervjuu za DW je istakla sljedeće: „izbjegavam pojam zapadni Balkan, jer je to čudan pojam i za mene su gradovi poput Sarajeva ili Beograda u svakom slučaju europski gradovi.“ U: <https://www.dw.com/hr/zapadni-balkan-je-%C4%8Dudan-umjetni-pojam/a-44083856> (pristupljeno: 13. 09. 2021); Anđelko, Milardović, *Zapadni Balkan, pojam, ideje i dokumenti o rekonstrukciji Balkana u procesu globalizacije*, Osijek-Zagreb-Split, 2000, 9.

³ Poznati američki politolog, rođen 19. 01. 1937. godine. Član je Američke akademije nauka i Akademije za diplomatiju. Svrstava se u red najuticajnijih naučnika u području međunarodnih odnosa i vanjske politike u posljednjih dvadesetak godina.

„propagandu bez propagande“ i kao takva prisutna je u međunarodnim odnosima, a u današnje vrijeme je potpomognuta mas medijima gdje važnu ulogu imaju i društvene mreže.

U dijelu rada pod nazivom retrospektive historijskog razvoja poseban osvrt dat je na ekonomiju kao jednom od najprivlačnijih elemenata “meke moći” uz napomenu da su se u tom periodu odvijala dva dijametralno suprotna procesa: integracijski i disolucijski. Pod integracijskim procesima podrazumijevali smo stalno širenje i jačanje zemalja EU, a pod disolucijskim procesima raspad bivše Jugoslavije.

Pitanja na koja smo pokušali dati odgovor, a koja imaju prvorazredan značaj u perspektivi odnosa EU i ZB su: da li članstvo u EU istovremeno znači i članstvo u NATO-u, da li EU želi zemlje ZB, da li zemlje ZB imaju alternativu, te kako i na koji način ostvariti svoj strateški cilj na putu k evropskim integracijama.

Retrospektive historijskog razvoja

Historijski razvoj EU i ZB ima prvorazredan značaj za diskurs ove teme i interesantno je primjetiti da crvenu nit historijskog razvoja EU čine integracijski procesi, dok s druge strane ZB karakterišu dezintegracijski ili tzv. disolucijski procesi.

Ključna riječ koja se može upotrijebiti za nastanak i historijski razvoj EU je ideja liberalizma, čija je bitna karakteristika zalaganje za kapitalističko državno uređenje u kojem su slobode pojedinca temelj društvene jednakosti i stabilnosti. Suštinsko pitanje je bilo kako onemogućiti ponovni rat između Francuske i Njemačke, a odgovor na to pitanje dat je u Šumanovoj deklaraciji, koja je potpisana 09. 05. 1950. godine i od tada se taj datum obilježava kao Dan Evrope. Dakle, pokretački motiv osnivača EU bio je trajni mir, a povjeravanje nacionalnog dijela svog suvereniteta nadnacionalnoj organizaciji postala je suština evropskog ujedinjenja. U relativno kratkom historijskom razvoju EU karakterišu integracijski procesi, a ekonomski prosperitet i druge karakteristike

blagostanja⁴ su u stalnoj uzlaznoj putanji. Sve su to bili razlozi da predsjednik Evropske komisije *José Manuel Durão Baroso* EU nazove „neimperijalnom imperijom“.⁵ Period 2000–2009. godine obilježila je nova valuta „euro“, novi talas proširenja EU, ali i jedna vrsta „uljuljkanosti“ zemalja članica s dostignutim blagostanjem. U ovom periodu došlo je do događaja (rušenje svjetskog trgovinskog centra – *Twins Towers* u SAD, 11. 09. 2001), čije su posljedice snažno uticale na cjelokupan svijet, a posebno na zemlje EU. Zbog navedenog događaja ovaj period dobija i naziv „rat protiv terorizma“, a njegova osnovna karakteristika je ponovno jačanje podjela između istoka i zapada. Vrijeme nakon 2010. godine do danas, okarakterisano je kao vrijeme izazova i u tom periodu desilo se samo jedno proširenje EU⁶, a osnovne karakteristike su mu ponovna dominacija realističke nad liberalnom politikom.

Osim evidentnih problema na planu bezbjednosne politike, EU se dodatno suočavala sa izazovima među kojima su preovladavali: *BREXIT*⁷, migrantska kriza i pandemija *Covid-19*, a od 2022. godine i energetska kriza izazvana agresijom Ruske Federacije na Ukrajinu. Svako pojedinačno tumačenje i gledanje na ove procese⁸ iz perspektive EU, predstavlja parcijalno rješenje i kao takvo ima pogrešan pristup. Važno je napomenuti da i u takvim okolnostima i nagomilanim problemima EU

⁴ Afirmisanje vlastitog identiteta na međunarodnoj političkoj sceni, razvoj slobode kretanja ljudi, roba, kapitala i usluga itd., a od vrijednosti: poštovanje prava čovjeka i građanina, očuvanje zdrave životne sredine, stvaranje novoga poretka slobode, zaštite poretka i sigurnosti, poštovanje kulturne različitosti, pravo da biraš i da budeš biran itd.

⁵ <https://www.danas.rs/drustvo/eu-ima-dimenziju-imperije/#:~:text=Evropske%20komisije%20%C5%BDose,da%20upore%C4%91ujem%20Uniju> (pristupljeno: 20. 09. 2021).

⁶ Ulazak R. Hrvatske u EU (01. 07. 2013).

⁷ Ovaj naziv se koristi za obilježavanje izlaska Velike Britanije iz EU.

⁸ Eklatantan primjer je pitanje migrantske krize. S tim u vezi Mađarska je prva postavila žicu za sprečavanje prolaska imigranata, Češka i Austrija su uvele privremenu pograničnu kontrolu, Slovačka je izrazila spremnost da primi samo imigrante hrišćanske vjere pod izgovorom da bi ostali imali problem da se integrišu u slovačko društvo, Velika Britanija je prisilnim putem vraćala imigrante koji su pokušali proći kroz tunel Lamanš, Hrvatska također koristi metode prisile itd. Usporedi sa: Irina Žarin, „Da li je sadašnja Evropska unija budućnost za Zapadni Balkan“, *Spoljnopolitičke sveske*, br. 3, Budućnost EU i Zapadni Balkan – pogled iz Srbije, Beograd, 2016, 20.

pokušava pronaći jedinstveno rješenje problema kroz tzv. „comprehensive approach“, što mora se priznati nije nimalo lako. Bez obzira na navedene probleme i izazove, EU i dalje predstavlja uzor internacionalnog integrisanja i organizovanja gdje u prvom planu nije politika već ekonomija. Glavni ciljevi EU prepoznati su kao njene glavne vrijednosti⁹ i kao takve su naišle na široko prihvatanje¹⁰ i odobravanje širom svijeta, a posebno na području ZB.¹¹

Britanski publicista Misha Glenny, u svojoj knjizi *Balkan 1804-1999, nacionalizam, rat i velike sile*, napisao je da Balkan proizvodi više historije nego što je može apsorbovati. Bez namjere da ulazimo u istinitost navedene tvrdnje, a gledajući kontekst teme, ne možemo se oteti utisku da ona na izvjestan način predstavlja njegovu anahronost.¹² Čini se da su upravo brojni i učestali ratovi¹³ u značajnoj mjeri oblikovali Balkan i na taj način doprinijeli da vječito zaostaje za naprednim dijelom Evrope i izvan relevantnih procesa.

U višestoljetnoj vladavini Osmanlija ovim prostorom i civilizacijskim sudarom sa Austro-Ugarskom monarhijom ZB je ne svojom voljom bio na margini društvenih zbivanja i podložan uticajima velikih sila. Završetkom Prvog svjetskog rata (1914–1918) i raspadom tri velika carstva (Njemačko, Austro-Ugarsko i Osmansko carstvo) započeli su integracijski procesi, koji

⁹ Ciljevi: ekonomsko povezivanje (stvaranje zajedničkog tržišta, jedinstvene carinske i monetarne unije), podsticanje uravnoteženog privrednog i društvenog napretka, afirmisanje vlastitog identiteta na međunarodnoj političkoj sceni, razvoj slobode kretanja ljudi, roba, kapitala i usluga itd. Vrijednosti: poštovanje prava čovjeka i građanina, očuvanje zdrave životne sredine, stvaranje novoga poretka slobode, zaštite poretka i sigurnosti, poštovanje kulturne različitosti, pravo da biraš i da budeš biran itd.

¹⁰ Evidentna su migraciona kretanja stanovništva sa Istoka na Zapad (EU), čiji je pokretački motiv ekonomija i ljudske slobode.

¹¹ Strateški cilj svih zemalja ZB je integracija – članstvo u EU.

¹² „(...) nesuvremenost, zanemarivanje onoga što odgovara duhu i prilikama vremena (...)“ u: Šime, Anić, Nikola, Klaić, Želimir, Domović, *Rječnik stranih riječi – Tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze*, Zagreb, 2002, 72.

¹³ Sukobi civilizacija, a iz novije historije: Prvi i Drugi balkanski rat, atentat kao povod za Prvi svjetski rat i sam rat, Drugi svjetski rat, bune, ustanci itd.

su nastavljani nakon Drugog svjetskog rata.¹⁴ Bila je to epoha nade, koju su balkanski narodi itekako priželjkivali. Međutim, kraj hladnog rata donio je potpuni obrat situacije, a obilježen je disolucijom i krvavim ratovima na području SFR Jugoslavije. Obrazac pomirenja i približavanja stavova od Njemačke i Francuske nisu iskorišteni, a s druge strane mišljenja i stavovi o pravim uzrocima i razlozima su podijeljeni. Historija se „ponovila“, ali na način da su zemlje ZB ovaj put svojom voljom, vođeni balkanskom mentalitetom, ostale na marginama društvenih zbivanja – integrisanja u zajednicu EU.

Historijski razvitak ZB i tumačenje historijskih događaja „svako na svoj način“ jedan su od ključnih problema na putu ka evropskim integracijama. Zabrinjavajuća je okolnost da se stanje konfuzije i animoziteta prenijelo i na mlade ljude, te da kao takvo u dugoročnom smislu blokira pomirenje i normalizaciju stanja. Svi su saglasni da ovakvo stanje nije dobro, te da se njegovo prevazilaženje mora temeljiti na historijskoj istini.¹⁵

Prema mišljenju stručnjaka ukupna ekonomska aktivnost na teritoriji jedne države (razvoj i stepen rasta ekonomija) može se predstaviti kroz bruto domaći proizvod (BDP). S tim u vezi, BDP predstavlja zbir vrijednosti svih proizvedenih dobara i usluga i jedan je od pokazatelja vitalnosti privrede unutar jedne ekonomije, a po paritetu kupovne moći smatra se jednim od najrelevantnijih indikatora bogatstva građana neke države.¹⁶ Koristeći se dostupnim i zvaničnim statističkim podacima nastojali smo na jedan efikasan način predstaviti privredu ZB i uporediti je sa zemljama EU.

Prosječni BDP ZB za 2018. godinu iznosio je 16.299 (\$)¹⁷ dok je

¹⁴ Kraljevstvo SHS, Kraljevina SHS, Kraljevina Jugoslavija, Demokratska Federativna Jugoslavija, Federativna Narodna Republika Jugoslavija i Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija.

¹⁵ O tome više u: Jugoslavija u istorijskoj perspektivi, *Zbornik radova*, Beograd, 2017.

¹⁶ Paritet kupovne moći uzima u obzir razlike u cijenama između zemalja, pa se tako u manje razvijenim zemljama za jedan dolar (jedinica mjere) može kupiti više robe i usluga nego u razvijenim zemljama u kojima su cijene više.

¹⁷ Zapadni Balkan, *Redovni ekonomski izveštaj*, br.15, proleće 2019.godine, World

prema istom izvoru BDP po stanovniku u EU-27 iznosio 31.100 EUR. Potrebno je napomenuti da BDP ZB nije rezultat razvoja privrednih grana, već usluga i da je u značajnoj mjeri potrošnja bila veća od privrednog rasta dolazi se do zaključka o poražavajućem stanju ekonomije. Zajednička poveznica zemalja ZB je da se ne može govoriti o uspješnoj privrednoj i društvenoj transformaciji, odnosno da nikako ne mogu da izađu iz začaranog kruga siromaštva, korupcije i enormnog bogaćenja privilegovanih pojedinaca. Naspram učestalih medijskih istupa političkih elita o „procvatu i uzlaznoj putanji ekonomije”, stoji činjenica da su zemlje ZB na dnu evropske ljestvice po svim pokazateljima razvoja i kvaliteta života. Očigledno je da regionalne elite nisu sposobne, a upitno je i da li su voljne da preduzmu sveobuhvatne reforme kojima bi se oslobodio potencijal društva i omogućio nastanak sistema kompatibilnog sa evropskim tokovima. Svaka promjena ima „defanzivan“ karakter u smislu da se mijenja samo ono što je nužno i neophodno pri čemu suština ostaje ista.¹⁸ Osnovna svrha i smisao predstavljenih podataka je da na ilustrativan način pokažemo zašto je ekonomija, kao “meka moć” EU najprivlačniji element za ZB. Ne treba gubiti iz vida ni činjenicu da su na percepciju javnog mnijenja, o postojanju mjesta sa većim mogućnostima zarade, bolje plaćenim poslom, većim životnim standardom i sl., nisu uticale statistike već dostupnost informacija o boljem životu, a posebno preko društvenih mreža. U konačnici, stagniranje privrede i njena nemogućnost za otvaranje šire društvene transformacije su ključni razlozi¹⁹ za odlazak mladog i kvalifikovanog stanovništva u zemlje EU pri čemu nesvjesno slijede Kantov postulat „(...) nitko me ne može prisiliti da na njegov način budem sretan, jer svatko sreću smije tražiti na putu koji se njemu samome čini dobrim, samo ako pritom ne nanosi štetu slobodi drugih (...).“²⁰

bank group, 52.

¹⁸ Srđan, Milošević, Milivoj Bešlin, „Problemi društvene transformacije“, Jugoslavija u istorijskoj perspektivi, *Zbornik radova*, Beograd, 2017, 518-519.

¹⁹ Ne treba zanemariti ni faktore kao što su: korupcija, demokratija, prava manjina, slobode itd.

²⁰ Kant, Immanuel, *Pravno-politički spisi*, Politička kultura, Zagreb, 2000, 70.

Perspektive u odnosima EU i ZB

Strateško opredjeljenje zemalja ZB je integracija u EU, koja po nekima podrazumijeva i pristupanje NATO, o čemu su svakako podijeljena mišljenja i stavovi.²¹ Mnogi analitičari smatraju da EU i NATO predstavljaju „spojene posude“, a posebno zbog zajedničke spoljne i bezbjednosne politike. Međutim, valja istaći da sve zemlje članice EU do pisanja ovog rada nisu u NATO-u, pri čemu prvenstveno mislimo na Finsku, Švedsku²² i Austriju²³. Dakle, postati članicom EU je moguće, a da pri tome zemlja članica istovremeno nije u NATO-u. Zašto je ovo pitanje uopšte važno? Jedan od odgovora je da NATO predstavlja neizbježan faktor u regionalnim i globalnim okvirima, ali je mnogo važnija geostrateška pozicija ZB u smislu da se baš na ovom području sudaraju interesi SAD i Ruske Federacije. Koliko je to važno i za jednu i za drugu stranu, objasniti ćemo kroz primjer prijema Sjeverne Makedonije u NATO.²⁴ S obzirom da Sjeverna Makedonija zauzima centralnu poziciju na području ZB Američki senat je sa 91 glasom ZA i 2 glasa PROTIV glasao za ratifikaciju prijema u NATO. S druge strane, ruski predsjednik Vladimir Putin je skoro istovremeno na sastanku ruskih vojnih čelnika u Sočiju, a netom nakon prijema Sjeverne Makedonije u NATO, upozorio da „širenje NATO-a predstavlja prijetnju za Rusiju“.²⁵ Očigledno je da ZB i za SAD i

²¹ Mada su u Bosni i Hercegovini usvojeni neophodni zakoni kojima je trasiran put za pristupanje NATO-u, u posljednje vrijeme izraženo je političko protivljenje tome od strane političkih struktura iz entiteta Republika Srpska koje su učestovale u njihovom donošenju. Crna Gora i Albanija žele u NATO, dok Republika Srbija želi integraciju u EU, ali da ostane vojno neutralna.

²² Stav da članstvo EU i NATO idu zajedno iznešen je od strane Generalnog sekretara NATO Japa de Hop Shefere tokom 2011. godine, a u prilog tome ide i činjenica da su Švedska i Finska tokom 2022. godine podnijele zahtjev za članstvo u NATO. Usporedi sa: Milan, Milenković, „Zašto je Rusija protiv članstva Srbije u NATO“, *Beogradski centar za bezbednosnu politiku-Analiza*, Beograd, 2012, 2.

²³ Deklaracija o vojnoj neutralnosti Austrije datira od 15. 05. 1955, a ustavna kategorija je od 26. 10. 1955. godine.

²⁴ Sjeverna Makedonija je članica NATO-a od 27. 03. 2020. godine;

²⁵ <https://balkans.aljazeera.net teme/2020/4/3/sjeverna-makedonija-u-nato-u-rusija-spala-na-srbiju-i-entitet-rs> (pristupljeno: 29. 09. 2021); Veljko, Blagojević, „The Geostra-

Rusku Federaciju predstavlja sredstvo za ostvarenje većeg cilja, važno geostrateško “čvorište” i da velike sile čine napore kako bi ga “odriješile”.

U hipotetičkoj pretpostavci, da sve zemlje ZB žele biti u NATO-u, proces priključenja zemalja ZB u EU bi bio ubrzan. Ključni razlog za takvo shvatanje je pretpostavka da bi SAD kao predstavnici “tvrde” moći izvršile dodatni pritisak na EU – produženu ruku SAD²⁶ u smislu proširenja (prijema u članstvo) i zaokruživanja bezbjednosne politike. Razloge za ovakvo djelovanje i opredjeljenje SAD temeljimo na činjenici o ograničavanju ruskog uticaja na područje ZB, a samim tim i EU. S druge strane, prisustvo NATO-a u punom kapacitetu na području ZB značilo bi smanjenje prostora za političko, ekonomsko i drugo djelovanje (uslovljavanje) Ruske Federacije. Svakako da je to jedan od strateških ciljeva SAD, ali istovremeno i strateško protivljenje Ruske Federacije. Bez obzira što ulazak – protivljenje u NATO predstavlja svojevrsan politički pritisak, ono bi u realnom hipotetičkom smislu značilo mir, stabilnost i sigurnost.

Preokupiranost EU sa izazovima savremenog doba (migracije, terorizam, pandemija Covid-19, agresija Ruske Federacije na Ukrajinu i dr.) i različito gledanje njenih članica na iste probleme, ne znači da je EU u slijepoj ulici i da ne želi nastaviti sa politikom proširenja na zemlje ZB. U posljednjih dvadesetak godina osnovan je značajan broj „organizacija“ i održano je mnoštvo skupova, samita, konferencija itd., sa osnovnom namjerom izgradnje trajnog mira, sigurnog okruženja i međusobnog povjerenja na području ZB. Očigledno je da je pitanje sigurnosti ZB prepoznato kao pitanje od prvorazrednog značaja i da su upravo povjerenje i regionalna bezbjednost – stabilnost najmanji zajednički sadržilac ili zadate veličine u međusobnim odnosima zemalja ZB. U jednom takvom kontekstu može se promatrati i izjava Josepha Borella, visokorangiranog funkcionera EU, o neodustajanju EU od zemalja ZB „(...) ako EU, kao do sada najveće političko i demokratsko postignuće ljudskog uma uopšte, nije

tegic Significance of the Balkans in the Geopolitical Conceptions of Great Powers“, *BALKANŠKA SZACHOVNICA*, Torun, 2019, 157.

²⁶ Usporedi sa: Ljubomir, Kljakić, „Evropska unija kao *meka* imperija i Srbi“, *Nacionalni interes*, Godina VI, Vol. 9, broj 3/2010, 427-468.

u stanju rješavati probleme u svom najbližem susjedstvu, ne možemo se kredibilno baviti ni drugim globalnim izazovima, niti možemo očekivati uvažavanje od glavnih globalnih aktera. Još preciznije: ako zajedničke evropske vrijednosti ne možemo primijeniti u bliskom susjedstvu, nema smisla da se pokušavamo dokazivati globalno²⁷.

Prateći brojne izjave evropskih političara nesumnjivo se može zaključiti da EU želi zemlje ZB u svom sastavu. Razlozi su brojni, ali se prema našem mišljenju izdvajaju: Bizmarkova percepcija Balkana o „buretu baruta“ koji može svaki čas da eksplodira, geostrateški položaj ZB na način da predstavlja „meki trbuh“ Evrope i da je most između Evrope i Azije, te strah EU od balkanizacije. Sigurno je da „bure baruta“ dominira nad pitanjem geostrateškog položaja, jer je u direktnoj vezi sa mirom i stabilnošću u Evropi. Već smo naglasili da je u tom pravcu EU inicirala i da značajno podržava projekte kao što su: sporazum o subregionalnoj kontroli naoružanja, RACVIAC – centar za sigurnosnu saradnju, Američko – jadranska povelja (A5), Regionalna saradnja Načelnika GŠ zemalja regiona itd. Osim navedenih aktivnosti valja istaći i regionalni napredak u međusobnoj saradnji po pitanju suzbijanja kriminaliteta, trgovine drogom, ljudima, proliferaciji oružja itd. Međutim, sve te mjere očigledno još uvijek nisu dovoljna garancija da bi se konstatovalo da je “bure baruta” bezopasno.

U percepciji javnog mnijenja zemalja ZB preovladava mišljenje da je neodlučnost SAD i EU u značajnoj mjeri doprinijela postojećem stanju i stagnaciji Balkana. Ovakva konstalacija odnosa dovela je do direktnog i snažnog uticaja (ekonomski, politički, vojni, vjerski itd.) zemalja poput Rusije, Turske, Kine i Saudijske Arabije²⁸, a interesantno je primjetiti da su

²⁷ <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2019/10/9/zapadni-balkan-na-prvom-mjestu-retoricka-akrobacija-ili-novi-pocetak> (pristupljeno: 14. 09. 2021). Svakako da u politici proširenja EU ne treba isključivati ni američke interese, za koje je Evropa (uključujući i ZB) „mostobran i odskočna daska“ za ostvarivanje svojih interesa i odnosa sa Evroazijom (vidi: Zbignjev, Bžežinski, *Velika Šahovska tabla*, Podgorica, 1999, 132).

²⁸ Rafal, Woźnica, „Soft power w polityce Turcji wobec Bałkanów“, *Balkańska szachownica*, Torun, 2019, 197-215; Justyna, Kędziora-Płachciak, „The place of the Balkans in the Russian Foreign Policy“, *Balkańska szachownica*, Torun, 2019, 219-238 (dalje: J. Kędziora-Płachciak, *The place of the Balkans in the Russian Foreign Policy*); Jelena,

se pri tome koristili instrumentima „meke“ moći. Navedene zemlje su jasno pokazale da imaju svoj interes na Balkanu čime su EU stavile do znanja da postoji i svijet van Evrope. Ovakvo stanje navodi da EU nema jasno definisane geopolitičke ciljeve niti odluke koje bi iz njih proizašle.²⁹ Ključni je problem što se EU ne bavi u dovoljnoj mjeri geopolitikom, a kao imperativ joj se nameće potreba da periferne zone ZB učini stabilnim. S tim u vezi, očigledni su naponi Njemačke (najviše izraženi) da kroz bilateralne odnose sa zemljama ZB unaprijedi i popravi stanje po pitanju stabilnosti, ali ostaje upitno koliko su ti naponi dovoljni i efikasni.

Strah EU od balkanizacije u slučaju prijema zemalja ZB, prema našem mišljenju, isuviše je preuveličan i kao takav sigurno nije razlog politike proširenja EU. Ovakva hipoteza zapravo vrši dodatni pritisak na EU, a s druge strane zaboravlja se na činjenicu da li zemlje ZB ispunjavaju svoje uslove za prijem u EU. Ne treba zanemariti ni principijelni stav EU, da ne dozvoli pristup zemljama ZB, koje nisu ispunile dio dogovorenih obaveza (jačanje demokratije, sloboda, borba protiv korupcije itd.), jer bi na taj način dodatno opteretila svoj ionako težak položaj. U tom kontekstu treba posmatrati i segment strateške kulture³⁰ zemalja ZB, odnosno koji su to njihovi dominantni stavovi i oblici ponašanja. Ne možemo se oteti dojmu da među ključnim činiocima strateške kulture u zemljama ZB dominiraju politički (historijsko iskustvo, politički sistem, vjerovanje političke elite itd.) u odnosu na fizičke činioce (geografski položaj, klima, prirodni resursi itd.).³¹ U konačnici, ne treba gubiti iz vida niti činjenicu da drugi prate i analiziraju ponašanje ZB i da ulazak u EU nije ni lak i ni jednostavan problem.

Vukoičić, „The geopolitics of Islam in the Balkans: Cultural, Economic and Security Influence of Saudi Arabia in Bosnia and Herzegovina“, *Balkanska szachovnica*, Torun, 2019, 243-259.

²⁹ Dušan, Proroković, „Budućnost EU iz ugla geopolitike: između kontrolisane atrofije i kontrolisane konsolidacije“, *Spoljnopolitičke sveske*, br. 3, *Budućnost EU i Zapadni Balkan – pogled iz Srbije*, Beograd, 2016, 13-14.

³⁰ O tome više u: Veljko, Blagojević, „Strateška kultura i nacionalna bezbednost“, *Zbornik Matice Srpske za društvene nauke*, LXX, br. 170, (2/2019), Beograd, 2019, 163-178.

³¹ Uporedi sa: V. Blagojević, *Strateška kultura*, 171.

Postoje mišljenja da EU nije jedina alternativa za zemlje ZB, a ono se temelji na brojnim primjerima međunarodnih sporazuma poput EEA, EFTA, CEFTA itd.³² i pokazuju da i drugi oblici saradnje mogu biti uspješni. Međutim, valja istaći da regionalni okviri, a pogotovo oni koji se tiču samog Balkana stvaraju nelagodu kod određenih zemalja ZB, jer podsjećaju na okvir koji je postojao u formi bivše SFR Jugoslavije.³³ Najeklatantniji primjer jedne vrste takve saradnje je projekat „Mali šengen“ (kasnije „Open Balkan“), koji je objelodanjen u Novom Sadu tokom 2019. godine od strane predsjednika Srbije, Sjeverne Makedonije i Albanije, čije su zemlje ujedno i njegove potpisnice. „Open Balkan“ u biti podrazumjeva slobodu kretanja ljudi i bolji protok roba s ciljem boljeg privrednog razvoja među zemljama ZB, a u javnosti je izazvao polemiku da li je potreban, jer već postoji CEFTA sporazum.³⁴ „Gledano iz perspektive EU, „Open Balkan“ dobio je podršku iz jednostavnog razloga što bi neposrednija saradnja i vođenje politike kompromisa među zemljama ZB olakšala posao evropske administracije. Smatramo da inicijativa Open Balkan ukazuje da zemlje ZB do sada nisu izgradile potreban nivo međusobnog povjerenja i da je upravo to razlog da se ova ideja nalazi u fazi „stand by“. S druge strane, administracija i vodeće zemlje EU upravo čekaju da im se jasno pokaže kako su lideri i zemlje ZB sposobni da vode zajedničku ekonomsku politiku i da na taj način još više naglase svoju evropsku orijentaciju. Ključni problem i kamen spoticanja projekta „Open Balkan“, predstavlja teza „srpski svet“ ili makijavelističkim rječnikom kazano da li je „Open Balkan“ sredstvo ili cilj politike.

Jedan od mogućih pristupa u daljem toku proširenja EU moguć je u

³² EEA= European Economic Area; EFTA=European Free Trade Area; CEFTA=Central European Free Trade Agreement.

³³ Uporedi sa: Irina, Žarin, „Da li je sadašnja Evropska unija budućnost za Zapadni Balkan?“, *Spoljnopolitičke sveske*, br. 3, *Budućnost EU i Zapadni Balkan – pogled iz Srbije*, Beograd, 2016, 22.

³⁴ CEFTA sporazum potpisan je 2006. godine u Bukureštu od strane: Albanije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Crne Gore, Hrvatske, Moldavije, Sjeverne Makedonije, Rumunije, Srbije i Privremene administrativne misije UN na Kosovu u skladu sa UN Rezolucijom Savjeta bezbjednosti 1244.

vidu tzv. koncentričnih krugova. U takvom scenariju prvi krug bi činile države članice EU plus osnivači. Drugi krug bi pored država prvog kruga činile članice EU koje žele da nastave sa ekonomskom integracijom, ali ne i političkom. Treći bi uključivao države članice iz prethodna dva kruga i druge evropske zemlje koje ne bi željele da budu dio političke i ekonomske integracije, već su samo zainteresovane za međuvladinu saradnju sa članicama EU i za jedinstveno tržište. Ovakav način ustroja i “prekomponovanja” bi stvorio više tzv. različitih osovina, a zemljama kandidatima bi dao više mogućnosti izbora u koji od krugova se žele integrisati.³⁵ Iako ovaj koncept u sebi sadrži liberalnu ideju i daje mogućnost izbora zemljama kandidatima nismo sigurno da je u potpunosti prihvatljiv, jer ne daje odgovor na izazove iz oblasti bezbjednosne politike. Dodatni razlozi su da ovakva ideja nije u duhu ideje EU, njene tradicije, a dodatno bi formalizovala “podjelu” EU i na taj način stvorila dodatni jaz među državama članicama.

S obzirom na već spomenutu prisutnost Rusije, Turske, Kine i Saudijske Arabije na području ZB, koje imaju karakter relativno dugog trajanja u kratkim crtama ćemo analizirati percepcije javnog mnijenja o njihovoj ulozi u zemljama ZB. Zajedničko za sve je da su prepoznali historijsku povezanost, religijsku osnovu, kulturne sličnosti, ekonomsko ulaganje, specijalne statute prilikom izvoza određenih roba, srdačnost u bilateralnim odnosima itd. Sve to govori da su se navedene zemlje dobro pozicionirale u regionu ZB i da uz neke manje izuzetke uživaju status prijateljskih i dobronamjernih zemalja. Jedno od ključnih pitanja je kako te zemlje u svom geostrateškom pohodu na ZB ne smetaju jedni drugima, a najjednostavniji odgovor je da imaju zajednički cilj. S tim u vezi, najveći broj autora koji se bavi pitanjima geostrategije i geopolitike se slaže da je ZB prepoznat kao važno čvorište i tranzitna ruta za snabdijevanje najvažnijim proizvodom 21. stoljeća – prirodnim gasom. U tom kontekstu treba posmatrati i činjenicu da je Rusija već stekla monopol nad naftnom industrijom u Srbiji³⁶ i da neuzastavljivo napreduje prema zapadu preko

³⁵ I. Žarin, *Da li je sadašnja Evropska unija budućnost za Zapadni Balkan?*, 22.

³⁶ J. Kędziora-Płachciak, *The place of the Balkans in the Russian Foreign Policy*, 235.

Bosne i Hercegovine, pa i Hrvatske.

Međutim, takvim posmatranjem zanemarili bi i druge, možda značajnije ciljeve navedenih zemalja i njihovih interesa u regionu ZB. To se u prvom redu odnosi na futurističku “igru” oko Balkana u kontekstu ideje o Euroaziji, gdje bi Rusija, kao centralna država imala ključnu ulogu. Balkan bi služio kao krajnja karika pomorskog lanca od južne Euroazije, ali isto tako i polazna tačka za kopnenu rutu prema Srednjoj i Centralnoj Aziji. Imajući u vidu navedeno, geostrateški položaj ZB dobija poseban značaj, a korak u realizaciji te ideje predstavlja ugovor o izgradnji željeznice (2014) potpisan od strane Kine, Srbije, Sjeverne Makedonije i Mađarske.³⁷ U takvom svijetu i Turska vidi svoje mjesto i ulogu na Balkanu kroz stvaranje “strategijske dubine” i kroz tzv. politiku “neosmanizma”³⁸. Svakako da ovakvi odnosi u multipolarnom svijetu daju interregionalni značaj Balkanu u kojem se pojačala uloga SAD nakon odlaska administracije *Donalda Trumpa*.

Kako i na koji način ostvariti strateški cilj na putu ka evropskim integracijama?

Sve do 2013. godine preovladavalo je mišljenje među zemljama ZB da će zemlje sa područja bivše Jugoslavije (Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora i Sjeverna Makedonija) uključujući i Albaniju zajedno ući u EU. Smatramo da je to bio jedan od ključnih razloga da je Hrvatska primjenila tzv. „getaway state“ strategiju s ciljem izvlačenja iz regije ZB, jer su očigledno prepoznali da će na taj način biti prije integrisani u sastav EU.³⁹ Slijedeći analogiju posljednjeg ulaska u članstvo EU, smatramo da će takva politika priključenja biti nastavljena, pri čemu ne treba odbacivati ideje o zajedničkom ulasku regije ZB u EU. Ključnim razlogom o mogućem regionalnom priključenju, bez obzira na

³⁷ Veljko, Blagojević, *The Geostrategic Significance of the Balkans in the Geopolitical Conceptions of Great Powers*, 159-161.

³⁸ Vuk, Lazić, „Politički, ekonomski i kulturni aspekti prisustva Turske u BiH od 2003. godine“, *Međunarodna politika*, br. 1166-67, Beograd, april-septembar 2017, 56-76; Ahmet, Davutoğlu, *Strategijska dubina*, Beograd, 2015.

³⁹ A. Milardović, *Zapadni Balkan*, 11.

različite nivoe realizovanih ciljeva i dostignutih pozicija u pregovorima sa EU, vidimo u izbjegavanju politike revanšizma i uslovljavanja među zemljama bivše Jugoslavije, ali i u širem regionalnom kontekstu. Kao primjer takvog mogućeg scenarija mogu se navesti primjeri međusobnog neslaganja zemalja ZB oko niza pitanja iz skorije prošlosti – disolucije Jugoslavije i postdisolucijskom periodu. U biti regionalizacija nije u suprotnosti sa evropeizacijom i kao takva može doprinijeti integracionim procesima na nivou EU.

Bez obzira na zajednički ili pojedinačni ulazak u članstvo EU zemlje ZB ne bi smjele biti fokusirane samo na jednu ideju (npr. “Open Balkan”), jer bi to značilo ulazak u jednosmjernu ulicu. Smatramo da zemlje ZB (trenutno i u bližoj budućnosti) ne mogu koristiti vanjsku politiku i unutrašnje političke vrijednosti kao izvore “meke moći”. Takvo mišljenje dodatno utvrđuje i činjenica o nedovoljnoj ekonomskoj razvijenosti i vjerovanju da će se promjena stanja desiti preko noći. Iznenadujuće je npr. da je u strateškom djelovanju zemalja ZB evidentna apstinencija od “kulturne moći”, jer jedino kultura ima sposobnost promocije univerzalnih vrijednosti. S tim u vezi, smatramo da bi zemlje ZB ostvarile značajniji zamah na putu ka evropskim integracijama kroz jednu vrstu kulturne diplomatije.⁴⁰ Osim djelovanja kroz tzv. vladin sektor skoro da je ostalo neiskorišteno djelovanje nedržavnih aktera, mladih ljudi, poznatih ličnosti iz oblasti kulture, sporta, muzike itd. “Meka moć” usmjerena prema EU je velika šansa, ali je na žalost sve do sada ostala neiskorištena. U tom kontekstu treba posmatrati npr. Oktoberfest, koji se svake godine održava u Minhenu i koji privuče oko 6 miliona uglavnom mladih ljudi iz različitih dijelova svijeta. Ne treba zanemarivati ni činjenicu da se u percepciji zemalja EU pod pojmom Balkanac podrazumjeva neko ko je sklon konfliktu, korupciji, osvetoljubivošću, lukavstvu, prevrtljivosti, nedostatku ponašanja u skladu sa zakonima itd. Ovakvo stanje u mnogome otežava situaciju za djelovanje u suprotnom smjeru, ali kroz historiju postoje brojni primjeri koji su to pokazali na pravi način (primjer: nobelovci Ivo Andrić i

⁴⁰ Uporedi sa: Musa, Miljenko, „ULOGA KULTURE KAO MEKE MOĆI, Bosna i Hercegovina na putu prema evropskim integracijama“, *South Eastern European Journal of Communication*, Vol. 2 No 2, Mostar, 2020, 77-84,

Ivan Prelog, Mihajlo Pupin, Nikola Tesla, Majka Tereza i brojni drugi).

Cijeneći historijski razvitak, geopolitičku pripadnost EU, bezbjednosni koncept, usmjeravanje i oslanjanje jednih na druge kroz „politiku kompromisa“ itd. smatramo da ZB nema drugu alternativu i da je najbolje za njegove već pomalo umorne građane da uporno čekaju u „čekaonici“ sve dok ne dođu na red. Ključni razlog za čekanje je što EU predstavlja najprogresivnije – najnaprednije socijalno društvo na svijetu i što je uzor u ljudskim, ekonomskim, građanskim pravima i jednakim šansama. Vodeće političke elite će, za vid nabrojanih vrijednosti i interesa naroda koje predstavljaju, argumentaciju držanja zategnutog stanja i rješenja sa kompromisom jedne (slabije) strane morati eliminisati iz svojih strateških djelovanja, jer kompromisi bilo koje vrste ne smiju biti na takvoj osnovi. Put ka EU, u teorijskom i širem filozofskom smislu mora predstavljati kombinaciju Kantove deontološke etike, teleološke etike i Millovog⁴¹ utilitarizma (dužnost – svrha – maksimalna korisnost) pri čemu će Kantov kategorički imperativ biti gradivni element principa civilizacije – EU. U praktičnom i ekonomskom smislu to bi predstavljala tzv. “cost – benefit” (trošak – dobit) analiza integracionih procesa.

Pred političkim elitama je imperativ sprovođenja istinskih reformi na svim poljima, a posebno u oblasti zakonodavstva, ekonomije, vanjske politike, vladavine prava itd. Osnova strategije zemalja ZB mora biti u pobjedi koja zaobilazi ili marginalizira sukobe. Istovremeno, nacionalno izolirane države nisu alternativa i one su “kamen spoticanja” na putu ka EU i predstavljaju samoizolaciju i nastavak politike „sukobljavanja i animoziteta.“

Zaključak

Kroz dugogodišnju historiju područje ZB bilo je vještačka granica između istoka i zapada, kao i područje na kojem su se prelamali interesi velikih sila. U periodu nakon Drugog svjetskog rata na dobrom dijelu ZB završeni su integracijski procesi (SFR Jugoslavija), a paralelno sa njima

⁴¹ John Stuart Mill (1806-1873) britanski filozof, empirista, socijalni reformator i zagovornik britanskog utilitarizma.

odvijao se i proces integrisanja zemalja EU. Krajem hladnog rata i rušenjem Berlinskog zida (1989) EU je nastavila sa procesom integrisanja, dok su se na području ZB dešavali suprotni procesi, poznatiji kao disolucija SFR Jugoslavije. Jedna od posljedica disolucije i ratnih razaranja bila je iscrpljena ekonomija, a eklatantan primjer takvog stanja pokazivao je odnos BDP EU, koji je dvostruko veći od BDP ZB. Zahvaljujući efektima “meke moći” (visok životni standard, sloboda kretanja roba, ljudi i dr.) zemlje ZB su privučene i sa velikim očekivanjima svoju šansu vide u integracijskim procesima, odnosno priključivanju u EU. Zbog prisustva objektivnih problema sa kojima se suočava EU (migracije, pandemija Covid-19, terorizam, agresija na Ukrajinu i dr.) taj proces još uvijek traje i sporo se kreće uzlaznom putanjom.

Historijski razvitak, a posebno dešavanja iz bliske prošlosti ozbiljna su prepreka procesu pomirenja i povjerenja. Veoma je važno da prošlost ne smije biti pervertirana bez obzira što političke elite imaju potrebu da djeluju u pravcu “revizionizma” historije. Zabrinjavajuća je okolnost da se taj proces uočava u skoro svim društvenim sferama (u umjetnosti, kulturi, pravu, medijima, društvenim mrežama itd.) i što vodi prema ideologizaciji kolektivnih pamćenja. Opšta je ocjena da bi uloga političkih elita morala biti usmjerena protiv difamacije prošlosti, jer historija treba i mora biti “učiteljica života”, a ne “sluškinja politike” i prepreka integracijama u EU.

Skoro sve inicijative o politici kompromisa, međusobnog povjerenja, dobrosusjedskih odnosa ili najkraće rečeno pitanja bezbjednosti i stabilnosti dolazila su iz vana. Jedna od rijetkih inicijativa, o tješnjoj saradnji u regionu ZB po pitanju trgovine i slobode kretanja ljudi i roba, poznata kao “Open Balkan”, ostala je još uvijek na nivou inicijative. Ključni razlog je što dio zemalja ZB smatra da je CEFTA sporazum već regulisao to pitanje i da se priključenjem u “Open Balkan” bude stare ideologije, ali ovaj put pod nazivom “srpski svet”.

Za prelazak mosta koji dijeli ZB od EU, uočen je nedostatak ideja i projekata, koji se putem “meke moći” mogu i trebaju usmjeriti u pravcu EU. To se prvenstveno odnosi na djelovanje državnih i nedržavnih aktera kroz jednu vrstu kulturne diplomatije pojedinačnim ili regionalnim pristupom. Smatramo da bi svi ti procesi bili u značajnoj mjeri

potpomognuti uključivanjem poznatih ličnosti (sportisti, muzičari, glumci, likovni umjetnici itd.).

Više je nego očigledno da se na svjetskoj pozornici dešavaju procesi koji govore o borbi za novi svjetski poredak. U konkretnom slučaju, ZB je zbog nedostatka ili atrofije ideja EU, izložen snažnom djelovanju zemalja sa područja Euroazije, pri čemu posebno mislimo na Rusiju, Tursku, Kinu i Saudijsku Arabiju. Mišljenja o futurističkoj sudbini Balkana u porodici Euroazijskih zemalja nisu neutemeljena, ali se u dugoročnom smislu ipak čine nerealnim. To bi značilo pasivan odnos SAD, što je vrlo malo vjerovatno, a posebno ako se uzme u obzir da još uvijek predstavljaju, ako ne najveću, onda jednu od najvećih svjetskih sila. S tim u vezi, a imajući u vidu pasivan odnos EU u pogledu geopolitičke vizije, vrlo se vjerovatnim čini da će sudbina zemalja ZB u novom komponovanju multipolarnog svjetskog poretka zavisiti od političkih kompromisa Rusije, SAD, ali i drugih narastajućih svjetskih sila (Kina, Turska, Saudijska Arabija itd). Očigledno je da svima njima ZB služi kao poluga u ostvarivanju sopstvenih interesa, a da će se narodi koji žive na ovom području zadovoljiti mirom i već ustaljenom frazom “samo neka ne puca.”

EUROPEAN UNION – WESTERN BALKANS, RETROSPECTIVES AND PERSPECTIVES

Conclusion

Throughout its long history, the area of the WB was an artificial border between East and West, as well as an area where the interests of the great powers clashed. In the period after the Second World War, the integration processes (SFR Yugoslavia) were completed in a good part of the WB, and the process of integration of the EU countries took place in parallel with them. At the end of the Cold War and the fall of the Berlin Wall (1989), the EU continued with the process of integration, while the opposite process, better known as the dissolution of the SFR Yugoslavia, took place in the territory of the WB. One of the consequences of the dissolution and destruction of war was a depleted economy, and a striking example of such a state was shown by the ratio of the GDP of the EU,

which is twice as high as the GDP of the WB. Thanks to the effects of “soft power” (high standard of living, freedom of movement of goods, people, etc.) the countries of the WB are attracted and with great expectations they see their chance in integration processes, that is, joining the EU. Due to the presence of objective problems facing the EU (migration, the Covid-19 pandemic, terrorism, aggression against Ukraine, etc.), that process is still ongoing and is slowly moving in an upward direction.

Historical development, and especially events from the recent past, are a serious obstacle to the process of reconciliation and trust. It is very important that the past must not be perverted, regardless of the fact that political elites have the need to act in the direction of “revisionism” of history. It is a worrying circumstance that this process is observed in almost all social spheres (in art, culture, law, media, social networks, etc.) and that it leads to the ideologization of collective memories. The general opinion is that the role of political elites should be directed against the defamation of the past, because history should and must be a “teacher of life”, not a “handmaiden of politics” and an obstacle to EU integration.

Almost all initiatives on the policy of compromise, mutual trust, good neighborly relations or, in short, issues of security and stability came from outside. One of the rare initiatives, on closer cooperation in the WB region regarding trade and freedom of movement of people and goods, known as “Open Balkan”, remained at the initiative level. The key reason is that some of the WB countries consider that the CEFTA agreement has already regulated that issue and that by joining the “Open Balkans” the old ideology is being revived, but this time under the name “Serbian world.”

In order to cross the bridge that separates the WB from the EU, a lack of ideas and projects was observed, which can and should be directed in the direction of the EU through “soft power.” This primarily refers to the action of state and non-state actors through a type of cultural diplomacy with an individual or regional approach. We believe that all these processes would be greatly assisted by the inclusion of famous personalities (athletes, musicians, actors, fine artists, etc.).

It is more than obvious that processes are taking place on the world stage that speak of the struggle for a new world order. In this particular case, due to the lack or atrophy of EU ideas, the WB is exposed to the

strong action of countries from the Eurasian area, where we are particularly referring to Russia, Turkey, China and Saudi Arabia. Opinions about the futuristic destiny of the Balkans in the family of Eurasian countries are not unfounded, but in the long term they still seem unrealistic. This would mean a passive attitude of the US, which is highly unlikely, especially considering that it still represents, if not the largest, then one of the world's largest powers. In this regard, and bearing in mind the passive attitude of the EU in terms of geopolitical vision, it seems very likely that the fate of the countries of the WB in the new composition of the multipolar world order will depend on the political compromises of Russia, the USA, and other growing world powers (China, Turkey, Saudi Arabia etc.). It is obvious to all of them that the WB serves as a lever in the realization of their own interests, and that the peoples living in this area will be satisfied with peace and the already established phrase "all is fine as long as there is no shooting."